

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Yuldosheva Saodat
Azizovna

*Samarqand VPYMO'MM dotsenti,
E-mail: saodat.yuldosheva@mail.ru*

MILLIY DASTUR TALABLARI ASOSIDA O'ZBEK TILINI O'QITISHNING SAMARADORLIGI

Umumiy o'rta ta'limning tarixida ilk bor joriy etilayotgan Umumiy o'rta ta'limning Milliy o'quv dasturi amaldagi davlat ta'lim standarti, o'quv dasturlarini tanqidiy tahlil qilish hamda keng jamoatchilikning darsliklarning mazmuniga nisbatan bildirgan fikr-mulohazalari, ta'limning keyingi bosqichi hamda zamonaviy mehnat bozorining real talablari asosida, xorijiy davlatlarning ta'lim sohasida erishgan natijalarini inobatga olgan holda ishlab chiqildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi "2022-2026-yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-134-sonli Farmoniga muvofiq:

maktab ta'limiga ilg'or xalqaro tajribalar asosida ishlab chiqilgan Milliy o'quv dasturini to'laqonli joriy etish hamda mahalliy va xorijiy mualliflar tomonidan yaratilgan zamonaviy darsliklarni amaliyotga kiritish;

2024-yil 1-sentabrga qadar Milliy o'quv dasturining ta'lim jarayoniga to'liq joriy etilishi, shu jumladan 2022-yil yakuniga qadar 3-, 6-, 7- va 10-sinflar uchun, 2023-2024-yillarda 4-, 5-, 8-, 9- va 11-sinflar uchun darsliklar, mashq daftarlari hamda o'quv qo'llanmalar yaratilishini ta'minlanishi;

maxsus elektron tizimlar (S-testing, Onlinedu, Raqamli darsliklar va boshqalar) orqali: yangi avlod darsliklari uchun 10 ta mobil elektron resurs va 100 ta multimedia mahsulotlarining yaratilishi;

pedagog kadrlar hamda o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash natijalari bo'yicha aniqlangan bo'shliqlardan, shuningdek, ota-onalar, ekspertlar va

boshqa shaxslarning takliflaridan kelib chiqib, Milliy o'quv dasturini doimiy ravishda takomillashtirib borish belgilandi.

Bugungi globallashuv jarayonida fan-texnikaning jadal rivojlanishi ta'lim sohasida ham zamon talablari asosida yondashish, umumiy o'rta ta'lim fanlarini o'qitishning uzluksizligi va izchilligini ta'minlash, zamonaviy metodologiyasini yaratish, davlat ta'lim standartlarini takomillashtirish, o'quv darsliklari, o'qituvchilar va o'quvchilar uchun metodik qo'llanmalarining yangi avlodini ishlab chiqish va amaliyotga joriy qilishni taqozo etmoqda. Taklif etilgan Milliy o'quv dasturining loyihasida amaldagi DTS mazmun-mundarijasidan farqli ravishda quyidagi jihatlarga e'tibor qaratildi:

Har bir fan va sinf uchun o'quvchilarda shakllantiriladigan va rivojlantiriladigan ko'nikmalar belgilandi.

Barcha fanlarning konsepsiyalari orqali fanning maqsad va vazifalari, o'qitishni rivojlantirish, o'quv-metodik ta'minotini yaxshilash va fanlararo uzviylik hamda uzluksizligini ta'minlanishi kabi tamoyillar belgilandi.

Umumta'lim fanlari soni va o'quv yuklamalari optimallashtirildi, 1-6-sinflarda Tabiiy fanlar (Science) joriy etilishi belgilandi. 7-11-sinflarda esa alohida fan sifatida o'qitiladi va bunday yondashuv o'quvchida borliqni, atrof-muhitni yaxlit tasavvur qilish, unda o'zining munosib o'rnini topishga ko'maklashadi.

2023-2024-o'quv yilidan 10-11-sinflarda ayrim fanlarni tanlov asosida o'qitish joriy etilishi kutilmoqda.

Ilg'or xorijiy tajribalar, xalqaro baholash dasturlari talablari va spiralsimon o'qitish metodologiyasi asosida o'quvchilarda XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltiriladi.

Har bir fan va sinf bo'yicha o'qituvchi kitobi (o'qituvchi konspekti bosqichma-bosqich to'liq bekor qilinadi), tegishli fanlar bo'yicha 1-11-sinflar uchun o'quvchi ish daftarlari bosqichma-bosqich joriy etilishi kutilmoqda.

Amaldagi baholash tizimi aksariyat hollarda o'quvchilarning bilimni baholashga mo'ljallangan bo'lib, asosan summativ baholash metodologiyasi qo'llanilgan. Kelgusida baholashning zamonaviy metodologiyalari joriy etiladi. O'quv dasturiga kiritilgan har bir mavzu bo'yicha 3 darajali tabaqalashtirilgan o'quv topshiriqlari va nazorat materiallari ishlab chiqiladi va yagona elektron bazaga joylashtiriladi. O'qituvchi kitobiga baholash mezonlari va instrumentlari kiritiladi.

Qayd etish lozimki, "O'zbek tili" fani "Milliy o'quv dasturi"ning 1-loyihasi 2020-yilda, uning takomillashgan 2-loyihasi 2021-yilda RTM tomonidan taqdim etildi.

"O'zbek tili" fani 2-loyihasi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi uzluksiz ta'lim dasturlari majmuasi 3 qismdan iborat:

Maktabga tayyorlov guruhi uchun "O'zbek tili"ni o'rgatish ta'limiy faoliyati uchun dastur.

Umymiy o'rta ta'limning "O'zbek tili" fanining Milliy o'quv dasturi.

Oliy ta'lim uchun "O'zbek tili" fani dasturlari.

Ushbu uzluksiz ta'lim dasturlari majmuasidagi dasturlar uchun bitta "Maktabgacha, umumiy o'rta maxsus, professional va oliy ta'lim tizimlarida o'zbek tili ta'limining uzviylikini ta'minlash Konsepsiyasi" keltirilgan. Konsepsiya 7 bob, 6

paragrafdan iborat (umumiy qoidalar, “O‘zbek tili” predmetining ta’lim tizimida tutgan o‘rni, konsepsiyaning maqsad va vazifalari, “O‘zbek tili” ta’limining asoslari, o‘zbek tilini o‘qitishdagi mavjud muammolar, “O‘zbek tili” o‘qitishning rivojlantirish strategiyasi va ustuvor yo‘nalishlari, konsepsiyani amalga oshirishdan kutilayotgan natijalar).

“O‘zbek tili” Milliy dasturida o‘zbek tili o‘qitishning maqsadi o‘zga til o‘quvchilarida o‘zbek tili faniga qiziqish uyg‘otish, til bilan bir qatorda o‘zbek milliy madaniyatini targ‘ibot qilish, o‘zbek adabiyoti namunalari yordamida sog‘lom e’tiqodli, mustaqil fikrli, o‘tkir hissiyotli, yuksak didli, axloqan barkamol, aqlan yetuk, o‘zga insonning tuyg‘ularini anglaydigan, o‘z xatti-harakatlariga xolis baho bera oladigan shaxsning ma’naviy dunyosini shakllantirishdan iboratligi qayd etildi. O‘zbek tili o‘qitishni rivojlantirishning strategik maqsadlari etib quyidagilar belgilandi:

o‘qitish samaradorligini oshirish, davr bilan uyg‘unlikda takomillashitirish;

o‘quvchilarning mustaqil va mantiqiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish; milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat tuyg‘usi va ilmiy dunyoqarashni shakllantirish;

millat va Vatanga sadoqat singari yuksak fazilatlarni qaror toptirish;

til ta’limi jozibadorligini oshirish, xalqaro ilg‘or pedagogik tajribalardan keng foydalanish.

O‘zbek tili fanini o‘qitishning asosiy vazifalari:

o‘zbek tiliga oid til birliklarini o‘rgatish, o‘qib, tinglab va ko‘rib tushunish, so‘zlash va yozish ko‘nikmalarini rivojlantirish;

o‘zbek tili jozibasini his etish, tilni tushunish va shu tilda mustaqil fikrini bayon etish ko‘nikmalarini shakllantirish;

berilgan matn, badiiy asarni tushunish, hayotiy xulosalar chiqarish, o‘zbek tilini o‘rganishni hayotiy ehtiyoj deb hisoblash tuyg‘ulsiini tarbiyalash;

yozma va og‘zaki savodxonlik, nutqida adabiy til me’yorlariga rioya etish, uslubiy rang-baranglikdan foydalana olish ko‘nikmasini shakllantirish;

“O‘zbek tili” o‘quv fanining mazmunidan kelib chiqqan holda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish;

o‘zbek tilini o‘rganish jarayoni erkin yondashuv tamoyili asosida shakllantirishdan iborat.

Maktab bitiruvchilariga “O‘zbek tili” fani bo‘yicha quyidagi malaka talablari belgilangan:

Nutqiy kompetensiyalar: tinglab tushunish, so‘zlash, o‘qish, yozish

Lingvistik kompetensiyalar: fonetika, grafika, orfoepiya, orfografiya, leksika, grammatika, uslubiyat.

Ma’lumki, keyingi ikki yil ichida nashrdan chiqqan umumiy o‘rta ta’lim o‘quvchilari uchun mo‘ljallangan yangi avlod “O‘zbek tili” darsliklarining mazmun-mundarijasida ma’lum yangilanishlar kiritildi. Milliy dastur asosida 1-4-sinf, 6-7-, 10-sinf

Darsliklarda ham quyidagi yangiliklar ko‘zga tashlanadi:

Oddiy matnlar o‘rnini rasmi matnlar, komikslar egalladi.

Fanlararo integratsiya, STEAM (o‘zbek tili ta’limi tizimidagi yangilik- nazariy bilimlar amaliyot bilan mustahkamlanadi).

Multimedia, IR (axborot resurs) bilan yanada boyitilgan.

Darsliklarda lug‘at 2 xil berilgan. Har bir dars uchun va darslik so‘ngida (rus, qozoq, qirg‘iz, turkman, tojik, qoraqalpoq, ingliz).

Hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirishga katta e’tibor qaratilgan.

Jumladan, darsliklarda o‘quvchida amaliy xarakterdagi nutqiy ko‘nikmalarni shakllantirishga qaratilgan turli mavzudagi matnlar, rasmlar, muammoli vaziyatlarni qamrab olgan topshiriqlar kiritildi. So‘zlarning izohi bilan ishlash maqsadida lug‘at keltirildi. Bunda xalqaro baholash tadqiqotlaridagi talablar inobatga olindi.

Mavzuni o‘rganishda o‘quvchi:

Audio orqali tinglash va anglash

O‘qib tushunish va axborot bilan ishlash

Tushunib so‘zlash, lug‘at bilan ishlash

Mantiqiy fikrlash, savollarga mos javobni shakllantirish,

Grammatik ma’lumotni tushunish va tatbiq etish,

Tushunib tasniflash

Yozib tushunish, gapirib tushunish

Mustaqil ishlash (STEAM, o‘quv tadqiqoti, loyiha ishi, ijod qilish).

Mavzu matnlari ustida ishlashda o‘quvchi quyidagi amallarni amalga oshiradi:

Matnning asosiy mazmunini tushunish, matnning asosiy mazmunini ochishga yordam beradigan gaplarni topish. Matnga sarlavha qo‘yish.

Matnning asosiy mazmunini tushunish. Matnning asosiy mazmunini ochishga yordam beradigan gaplarni topish. Matnga sarlavha qo‘yish.

Matndagi sabab va oqibat bog‘lanishlarini tushunish. Matnning xulosasini aniqlash, g‘oyasini ayta olish bilan bog‘liq topshiriqlar.

Matni ifodali va ravon o‘qiy olish malakasini shakllantirishga oid mashqlar.

Grammatik mavzu bilan bog‘lash. Fonetik, leksik, morfologik, uslubiy xususiyatlarni anglash va to‘g‘ri qo‘llash.

Eshitib tushunish, o‘qib tushunish, gapirish, yozish, og‘zaki va yozma nutqqa oid bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish.

Xulosa qilib aytganda, “O‘zbek tili” fani Milliy daturida qayd etilgan mavzular ta’lim oluvchilar dunyoqarashi va tafakkurining serqirra rivojlanishini ta’minlaydi.